

- دهل (Duhul):** داهول. نارموشی یه.
- دهله (Dehle):** پر (جسر).
- دهن (Dehen):** کورتکریا په یفا (دهان)، نانکو دهف.
- دهناد (Dêhnad):** ریکتیخستن و ریژکرن (نظم و ترتیب).
- دهیو (Dêhyû):** دهقه (ناحیه).
- دهیوید (Dêhyûpud):** دهقهردار، ریقه بهری دهقه ری.
- دی (Dî):** دوهی، روژا بوری.
- دی (Dey):** هه یفا دهه یه ژ سالو هه تافی و هه یفا نیکی یه ژ وهرزی زفستانی و نافی روژا هه شتی و پازدی و بیست و سی یی ژ هه هه یقه کا سالو هه تافی یه و ژ بهرکو نافی سی روژان د مه هه کی دا وک هه ف بوون و لبهر خه لکی بهرزه دبوو کا به حسنی کیژان روژی دهیته کرن، نینان ژ بوژیک جیاوا کرنا هه سی روژا، نافی روژا هه شتی کرن «دیباذر - دی به آذر» و نافی روژا پازدی کرن «دی بهر» و نافی روژا بیست و سی یی ژی کرن «دیباذین - دی بدین».
- دیبا (Dîba):** جوره کی په روکی
- دیباچه (Dîbaçe-ê):** پیشگوتن - دیم و روی.
- دیباذین (Deybadîn):** بنیره: (دی: Dey).
- دیباذر (Deybazer):** بنیره: (دی: Dey).
- دی بدین (Dey bêdîn):** بنیره: (دی: Dey).
- دی بهر (Dey bê mêhr):** بنیره: (دی: Dey).
- دیبهء خسروی (Dîbeyê Xus-):** **revî**: نافی نیک ژ گهنج یان خزینه ییته هه شتکانه ییته خسرو په روی یه.
- دید (Dîd):** بهر تیخوه دان، لی نیرین، سه ح کرن.
- دیدار (Dîdar):** دیدار، چاښ پیکه فتن، هه فدیتن.
- دیدن (Dîden):** دیتن، بینین.
- دیده (Dîde-ê):** چاښ، بیبیکا چاښی. کومافی په یفی دبیته (دیدگان: Dîdêgan).
- دیر (Dîr):** دویر، درهنگ، هیدی، دهمی دویر، (بهروفاژی په یفا «لهز» و په یفا «زوی»).

- دیرانه (Dîranê):** دیرین.
- دیرسال (Dîrsal):** کهفن، کهفتار.
- دیرک (Dîrek):** ستوینا خیفه تی.
- دیرند (Dîrend):** روژگار، دهمی کو به راهی و دویماهی نههه (دهر).
- دیروز (Dîrûz):** دوهی، روژا بوری. ههروهسا په یفا (دینه) ژی لکاره.
- دیرین (Dîrîn):** دیرین، کهفن.
- دیز (Dîz):** رهنگ، رهنگی ههسپ و هیسترا، رهنگی گهور. بوئی ئانکوی په یفتین (دیزه، دیزج، دیزک) ژی لکارن. - کهله (قلعه).
- دیزندان (Dîzendan):** سپیکا ئاسنی یا کومه نجه لی دادنه سهر.
- دیزی (Dîzî):** نامانی کوژ ناخا جیپکا یان بهری هاتبیته چیکرن.
- دیس (Dîs):** وهکی، مینا - ههفتا.
- دیشب (Dîşeb):** شقییدی، شهفا بۆری.
- دیگ (Dîg):** مه نجه ل.
- دیگر (Dîger):** دی، دن، وهکی: (روژهک دن، سالا دی، جارا دی).
- دیلم (Deylem):** ئاسنه کی قاییمه و ژ بو کونکرنا ئهردی یان دیواری یان لئاندنا تشتین گران بکار
- دئینن - ناچی دهقه رهکی یه ل**
- گهیلان - خولام، بهنی - ده رگه هشان**
- ههروهسا درکه یه ژ سوپایی دلیر و شه رکه ر.**
- دیم (Dîm- Dêym):** دیم و روی. ههروهسا په یفتین (دیمه، دیر) ژی لکارن.
- دین (Dêyn):** ناچی روژا بیست و چواری یه ژ هه می هه یفتین سالا هه تاچی - ناچی فریشته کی یه.
- دیو (Dîv):** دیو.
- دیوار (Dîvar):** دیوار.
- دیوانه (Dîvanê):** وهکی دیوا - بی ئاقل، دین، شیت.
- دیوه (Dîvê):** کرمی ئارموبشی.
- دیوسنا (Dîvyesna):** د ئایینی زه رده شتی دا ئانکو: کهس کی کو دیوی دپه رتست.
- دیوه (Dîh):** گوند.
- دیهم (Deyhîm):** تانج، کولاقی پاشاتی.
- دیهم جو (Deyhîm cû):** کهسی کو بزاچی بکه ت ژ بو بده ستقه ئینانا تانج و ته ختین پاشاتی.

ذ

ذرت (Zurret): گه نموک، گه نم شام.
ذرخش (Zurexş): رۆناهی،
رۆناکی، رۆشناایی.

ذره‌بین (Zerrebîn): هوبرین،
مه‌زنکه‌ر (ئالافه‌کی شوبشه‌یی یه
کو تشتین هوبر و بچویک، مه‌زنتر
پن دهینه دیتن).

ذره‌پرور (Zerre perver): ئه‌و
کەسێ کو مرۆفین بی ده‌سته‌لات
په‌روه‌رده بکه‌ت و بگه‌هینته پایه و
پله‌یین به‌رز.

ذکاء (Zuka'): هه‌تاف، خۆر.

ذکر (Zêkr): بیرئینانه‌فه - سوپاسی
- دوعا - نقیژ - ئاخفتن یان
دوعاییین د بن لیثان فه.

ذلت (Zêllet): زه‌لیل بوون.

ذمارت (Zemaret): دلپیری،
ئازایی.

ذنابت (Zênabet): نیتزیکاتی،

ذ (Zal): ژ بلی په‌یقا «ذرخش»، چو
په‌یقین دی د زمانئ فارسی دا
نین کوب قئ تیپئ ده‌ست پی
بکه‌ن، و هه‌ر په‌یقا کوب به‌رچاڤ
دکه‌فت کوب قئ تیپئ
ده‌ستپیکریت یان یا عه‌ره‌بی یه،
یان ژئ یا لیکدایه یان دارشتی یه
ژ هه‌ردو زمانئین عه‌ره‌بی و
فارسی. هه‌رچه‌وا بت بلیثکریا قئ
تیپئ د زمانئ فارسی دا مینا تیپا
(Z: ز) ه.

ذباله‌دان (Zubalêdan): سه‌لکا
گلیشی.

ذبل (Zabl): کۆدئ کوبسه‌له‌ی -
ده‌سپیکا گه‌نجاتی پی.

ذخیره نه‌ادن (Zexîre ne-)
(haden): پاش قولچک دانان،
تشته‌ک بو رۆژا ته‌نگافیی
هلگرتن.

خزما بیینی، مرۆقاهینی.

ذوب کردن (Zobkerden):

حه لاندن.

ذوق کردن (Zoqkerden): کهیف

کرن، زهوق ژ خوه ره چیکرن،

گیولیی خوه خوهشکرن، تام ژ

تشته کی دیتن.

ذوقناک (Zoqnak): ب له زهت،

ب تام، خوهش، گیول خوهشکه ر.

ذیل (Zeyl): دههمهن، دانگ -

خواری، بن، ژیر - دویلک، دویف،

کوری و دویماهییا هه ر تشته کی.

گومان، هزر.
راد (Rad): سه‌خی، جوامپیر - دلپیر،
نازا - زانا. ئەف پەيشه دگهل
گه‌له‌ک پەيشين دى دهيت، وه‌کى:
(رادکار - رادمرد - رادمنش
و.....هتد).

راز (Raz): نهيتى، سړى، ناخفتنا
قه‌شارتى د دلى دا - معمار،
به‌ننا، كه‌سۆ كو كارى وى ئاڤاكرنا
خانيا بيت.

رازى (Razî): خه‌لكى باژپيرى
«رى».

رازينانه (Razyanê):
رزبانك (گيايه‌كى بيهن خواهه)
كو ده‌رمانسازين كه‌فن گه‌له‌ك ئەف
گيايه بكار دئينان بۆ به‌رين
گولچيسكا و هناقچوونى و ئيشا
زه‌ركى.

رازينه (Razînê): ده‌ره‌جك،

(Ra- Rê): تىپا دوازدي يه ژ
ئه‌لفابىيا زمانى فارسى. هنده‌ك
جارا دهيتته گوهارتن ب تىپا
(ش)، وه‌كى: (انگاردن =
انگاشتن: گومان كرن)، و ل
هنده‌ك جهين دى دبیتته (غ)،
وه‌كى: (كنار = كناع: ره‌خ،
كيله‌ك، كنار)، هه‌روه‌سا دبیتته
(ل)، وه‌كى: (سوراخ = سولاخ:
كون).

را (Ra): نيشانا به‌ركار «مفعول»ى
يه و پرانيا جاران دگهل به‌ركارى
دهيت، وه‌كى: (فرزين آزاد را زد
= فه‌رزىنى ئازاد قوتتا) -
بي (وه‌كى دبیتتن: بى فلان كه‌سى،
بۆ نمونه: تورا = بى ته، مالى
ته. اين خانه تورا است = ئەف
خانيه بى ته يه).

راخ (Rax): خه‌م، كوڤان، قه‌هر -

- پیستریک. پیس، قه‌جبه.
- راژ (Raj):** کۆما ده‌خل و دانئ پاقژکری.
- راست (Rast):** راست (به‌روفاژی په‌یثا «چه‌پ») - دروست (به‌روفاژی په‌یثا «چه‌وت») - راست (به‌روفاژی په‌یثا «خوه‌هر») - راست (به‌روفاژی په‌یثا «درو»).
- راستاد (Rastad):** موجه، هه‌یثانه، دهرماله (راتب، مخصصات).
- راسو (Rasû):** گیانه‌وه‌ره‌کی وه‌کی مشکی یه لی ژوی مه‌زنتره و مارا دخوت و لجه‌م مصری یین که‌فن پیروزه، ب‌عه‌ره‌بی دیبژنی (ابن عرس).
- راش (Raş):** بنی‌په: (راژ) - ناغئ جوره‌کی داری یه.
- راغ (Rax):** بیابان، ده‌همه‌نا چپای کوب شینکاتی بیت و هیدی هیدی به‌ره‌ف بیابانی قه‌بجیت.
- راک (Rak):** په‌زئ کویقی - کۆد، ترارکئ کورژ داری هاتبیته چیکرن - به‌نک، ده‌زی - ئیک ژ ئاوازین موزیکا ئیرانی یه.
- راکاره (Rakarê):** ژنا ده‌همه‌ن
- رام (Ram): ئارام، فییر، هه‌قوت: (بۆ نمونه؛ رام کردن: ئارام کرن، فییرکرن، هه‌قوت کرن) - ناغئ فریشته‌کی یه د ئایینی زه‌رده‌شتی دا - ناغئ روژا بیست و ئیکئ یه ژ هه‌ره‌یقه‌کا سالا هه‌تاغئ.
- رامش (Ramêş):** ئارامی، ئاسوده‌گی، متی و بی‌ده‌نگی - سرود و ئاواز - شادی و خوه‌شگوزهرانی.
- رامیار (Ramyar):** شقان.
- ران (Ran):** ره‌هن، ران، پشکا سلال ژ پیی مروغئ یان گیانه‌وه‌ری.
- راندن (Randen):** دهرئ‌یخستن، ژ خوه‌دویرئ‌یخستن - به‌زاندن، دانه‌غار (بۆ هه‌سپا و... هتد) و هاژۆتن (بۆ ترومبیل و فروکا و... هتد).
- رانکی (Ranekî):** پالی، پالیف.
- رانین (Ranîn):** شه‌لوال.
- راوچه (Ravçê):** تربی بیسیره - تربی باله‌ته.
- راود (Raved):** چه‌روان، زه‌قیه‌کا بلند کو تیرگیا و شینکاتی و ئاف‌بت، جهی باش بۆ چه‌را گیانه‌وه‌را.

- گرتیډهت. **راورا (Ravra):** سبخور - ژویژی.
- راوګ (Ravek):** ټامانې کومه تیډا دهیته پالوتن.
- راه (Rah):** ری، ریګ - یاسا، قانون - شهنګسته - ریاز - ری و رهسم - جار، کهړهت، گهړ.
- راهبر (Rahber):** ریبه، ری نیشاندهر.
- راه بند (Rahbend):** ریګر، دز و جهردهچی.
- راه پیما (Rah pēyma):** کهسی کو ریکه کی دپیشت، ریټنگ - ههسپ یان هیستری کو حیټل بچیت و مروژ لی سوار بیت.
- راهتوشه (Rahtûşê):** خوارنا ریکی، نازوقی کو ریټنگ دگهل خو دبهت دا بریټه بخوت.
- راهدار (Rahdar):** زیرهټانی ریکی - کهسی کو باجا ریکی وه ریګر.
- راهراه (Rahrah):** خیچ خیچ، گهخ گهخ (پتر بۆ پهړوکی دهیته بکار ټینان).
- راهرو (Rahro):** ریټنگ - زاهد - مرید - کولانکیټ د ناف خانی یان شکهفتی یان مزگهفتین کهفن دا کو پشکین ژیک جیاواز پیکقه
- گرتیډهت. **راهزن (Rahzen):** ریګر، دز و جهردهچی.
- راهگان (Rahgan):** تشتی کو مروژ دریکا خو دا شه بیت - تشتی کو مروژ به لاش و بی زهحمهت بدهست خو هغه بیخت، مالی پفی.
- راهگذر (Rahguzer):** ریبار (کهسی کو د ریکه کی را بیورت) - ریټنگ.
- راهگذر (Rahêguzer):** ریکا کو ریټنگ تیرا دبوریت.
- راهنما (Rahnuma):** ری نیشاندهر، ریبه، پیشهوا - نه خسه یان هه تشته کی دی کو مروژ ب ریکا وی بگه هته مه خسه دا خو.
- راهوار (Rahvar):** رهوان، ههسپ یان هیستری کو حیټل بچیت.
- راهواره (Rahvarê):** خهلات (هدیه).
- راهوی (Rahuvî):** ناشی ټیک ژ ټاهه نګین موزیکا ټیرانی یه.
- رایکا (Rayka):** کوړک - کوړکی جوان و دهلال - خوشتفی.

- رایگان (Raygan):** بنییره: (راهگان).
- ریوخه (Rebûxe):** خوہشی، نه و تام و خوہشی یا کو بو مروقی دست ددهت لدهمی گوہنیلین، کهسی کو لدهمی گوہنیلین ههست ب کهیف و خوہشیی بکهت. د زمانی عه رہبی دا په یفا (ریوخ) هه یه و بو وی ژنی دهیته گوتن یا کو لدهمی گوہنیلین ژ هوش بچیت و های لخوا نه مینیت.
- رتبیل (Retbîl):** ناقی کو د کهفن دا دگوتنه شاهین (سند - کابل).
- رجه (Rece-ê):** رستا کو جلکا بسهر دادن دا زوها بن، ههروهسا نه و کنفی کو به ننا بکار دینت لدهمی دانانا دیوارین ئا قاهیا.
- رچک (Reçek):** بایی ب دهنگ بی کو ژ هه فکی دهر دکه قیت. په یقین (رچک، رجفک، آروغ) ژی لکارن.
- رخ (Rux):** روی، روخسار - رهخ، ئال، لا.
- رخ (Rex):** شکهن، دهرز، کهلشت.
- رخبین (Rexbîn- Rêxbîn):** لورک - که شک - دهو.
- رخت (Rext):** جل و بهرگ، ههر تشتی کو بکه یه بهر خوه.
- رخسار (Ruxsar):** روی، روخسار.
- رخش (Rexş):** روژناهی، تیشک، تیروژک - رهنگی سوز و سپی د ناقی کدا - هه سپی رهسهن - ناقی هه سپی روسته می په هله وان بوو.
- رخشا (Rexşa):** روژناهی، رهوشهن.
- رخشان (Rexşan):** بنییره: (رخشا).
- رخشیدن (Rexşîden):** روژناهی دان، تیروژک فه دان.
- رخنه (Rexnê):** کون، شکهن، دهرز، کهلشت.
- رخنه (Ruxne):** کاغزه، په پرک.
- رخنه جو (Rexnê cû):** کهسی کو چاره یه کی بو کاره کی دژوار و ب زه حمهت فه بینت.
- رخیدن (Rexîden):** توند نه فهس کیشان، فه کیان (دهمی مروث بکه ته غار یان تشته کی گران هه لگریت دی نه ف حاله ته لدهت دست ددهت، ههروهسا مه د کوردیی دا بو گیانه وهران ژی نه ف په یقه یا هه ی، بو نمونه دهمی کو سه فه دکیت).

- رد (Red):** نیشان و شوین دوس، شوین پیچ - دلاوهر، دلیر، نازا - زانا، تیگه هشتی.
- رده (Rede-ê):** ریز (صف).
- رز (Rez):** رهز (باغی تری) - تری - دارمیو.
- رزبان (Rezban):** رهزبان، کهسی کو چاقدیری و سه ره گوهی یا رهزی دکهت.
- رزبر (Rezbur):** داسا بچویک کو چه قین زیده بین دارمیو پی دبرن، نالاقی کو بو که زاختنا میوی بکار دین.
- رزبن (Rezibun):** دارمیو.
- رزد (Rezd):** پرخور، ب خواره، هه فده لوش، یی کو گه لک تشتا بخوت.
- رزم (Rezm):** شهر، جهنگ.
- رزمگاه (Rezmghah):** مه پدانا شهری، جهی شهری.
- رزوان (Rezvan):** بنیره: (رزبان).
- رزیدن (Rezîden):** رهنگ کرن، رهنگ کرنا په روکا یان جلکا.
- رژد (Rejd):** بنیره: (رزد).
- رژه (Rêjê):** بنیره: (رده) - بۆرینا ریزین ریکخستی بین سه ربازا ل
- به رامبه ر شاهی یان ئیک ژ فه رماندین مه زنین له شکهری (مسیره عسکریه).
- رس (Rus):** ئاخا (رس)، ئاخ سوکا تاییهت کو جیپرک و گوزک و گولدانکا و..... ژئی چیدکنه - پرخور، ب خواره، هه فده لوش.
- رسا (Resa):** گه هشتی (بالغ) - گه لک، مشه - ب ژیر، ب عاقل.
- رساندن (Resanden):** گه هاندن.
- رسانه (Resane-ê):** گه هینره، هه ر تشتی کو ئاخفتنه کی یان ده نگو یاسا بگه هینته مروقی وه کی رادیو، ته له فزیون و روژنامه - کول و کوفان، خه م.
- رست (Rust):** بنیره: (رس) - رهق، دژوار، موکوم، نازا.
- رستاخیز (Restaxîz):** رابوونه فه (قیامه).
- رستاد (Restad):** موچه، هه یقانه، ده رماله.
- رستار (Restar):** نازاد، ره ها.
- رستگار (Restgar):** بنیره: (رستار).
- رستم (Rustem):** که له خ مه زن، بالا بلند، ب هیز - مه زنتین

- په هله وانی داستانیڼ بیرانی یه .
رستن (Resten): نازاد بوون،
 ره هابوون، رزگار بوون، ژ ته نگا قیا
 خلاس بوون.
- رستن (Rusten):** سه ره لیلان، شین
 بوون (مه به ست ژئی شین بوونا
 گیایه، ده می کو ژ نوی سهر ژ
 ناخی ده ردئینت).
- رسته (Reste):** بنیره: (رده).
رسته م (Rustehm): بنیره:
 (رستم).
- رستی (Rustî):** ره حه تی، ناسوده گی
 - دلیری - باهر، پشک.
- رسد (Resed):** ده سته، کومه کا
 مروقا کو پیکفه ب کاره کی رابن
 - باهر، پشک (حصه).
- رسمان (Rêşman):** وهریس، کنف.
رسوا (Rusva): رسوا، که سی کو
 کاری وی یی کریت به لی بییت و ل
 نک خه لکی هه تکا وی بچیت.
- رسیدن (Resîden):** هاتن،
 گه هشتن (وه کی ئیک بگه هیته
 بنه جهه کی) - کامل بوون،
 گه هشتن (وه کی گه هشتنا فیتی).
- رش (Reş):** به کا پیقانی یه کوئه و
 ژئی ژ سهری تلا نا قیجه تا بنی
- ئه نیشکی - کومت، گر، مل - هه سپی
 ناقداری روسته می په هله وان -
 بنیره (رشن).
- رشت (Reşt):** ناخ یان گلپش و قرش
 و قالین ها قیتنی، ههروه سا بو
 تشتین قاف و قول و خه سپال ژئی
 ده پته گوتن.
- رشتن (Rêşten):** ریسان.
- رشته (Rêştê):** به نک، وهریس،
 کنف، هه ر تشتی کو هات بیته
 ریسان - رژده - زار اوه کی
 په روه ردی یه، نانکو؛ پشک،
 پشکین خواندن، وه کی: (پشکا
 پیشه سازی، پشکا زانستی و
 پشکا.....هتد).
- ره شک (Reşk):** حه سویداهی -
 غیرهت (مروقه کی ب غیرهت بیت
 بو نامویسا خوه).
- رشک (Rêşk):** هیکیت پیشکا.
رشمه (Rêşmê): کنفی زراف.
- رشمیز (Reşmîz):** جوره کی
 میریانه.
- رشن (Reşn):** دادگر، عادل -
 فریشتا دادگره بی د ئایینی
 زه رده شتیان دا - ناخی روظا هه ژدی
 یه ژ هه ره یقه کا سالا هه تاخی -